

Utvalg	Utvalgssak	Møtedato
Verneområdestyret for Trollheimen	16/2021	03.05.2021

Svartåmoen naturreservat - Søknad om uttak av never, tømmer og torv til vedlikehold av tak på seterfjøs og høyløe på gnr/bnr 16/20,27 Langlisetra/Alvstusetra i Surnadal kommune

Vedlegg

- 1 Svartåmoen naturreservat - søknad om uttak av never til vedlikehold av seterfjøstak – Alvstusetra/ Langlisetra - Hugo Pedersen og Jorunn Fiske Pedersen
- 2 Svartåmoen naturreservat – tillegg til søknad om restaurering av tak Alvstusetra, Leivdal, T. 2020. rapport Alvstusetra Folddalen gnr/bnr 16/20, Nordmøre museum, Geitbåtmuseet avd. Husasnotra
- 3 Svartåmoen naturreservat - tilleggsinformasjon til søknad om restaurering av seterfjøstak Alvstusetra

Saksprotokoll i Verneområdestyret for Trollheimen - 03.05.2021

Forslag i møtet:

Fremmet som oppsummering av debatten av styreleder Ola T. Heggem

Verneområdestyret imøtekommer hovedelementene i søknaden.

Endelig vedtak formuleres og vedtas i et ekstraordinært møte i AU så raskt som praktisk mulig.

Det er ønskelig med en samarbeidsavtale med TT vedrørende uttak av ved.

Det forutsettes også en tett dialog med grunneier.

Vedtak

Forslaget i møte ble enstemmig vedtatt

Forvalters innstilling

Med hjemmel i naturmangfoldlovens § 48 gir verneområdestyret for Trollheimen matrikkelhaver til gnr/bnr 16/20,27 Alvstusetra/Langlisetra **ikke** dispensasjon for uttak av **never** i Svartåmoen naturreservat for restaurering av taket på seterfjøs og høyløe på setra. Tiltaket vurderes å være i strid med verneformålet for Svartåmoen naturreservat. Det foreligger alternative tilganger på never utenfor naturreservatet.

Med hjemmel i naturmangfoldlovens § 48 gir verneområdestyret for Trollheimen matrikkelhaver til gnr/bnr 16/20,27 Alvstusetra/Langlisetra dispensasjon for uttak av **torv** i Svartåmoen naturreservat for restaurering av tak på seterfjøs og høyløa på setra.

Verneområdestyret vurderer at tiltaket ikke vil ha slikt omfang at det vil påvirke verneverdiene nevneverdig eller være i strid med verneformålet forutsatt at følgende vilkår følges:

1. Den altoverveiende største delen av det gamle torvtaket på seterfjøset og høyløa blir gjenbrukt.
2. Uttaket av torv til komplettering av det gamle torvtaket tas ut på den allerede kultiverte naturbeitemarka på setervollen til Alvstusetra/Langlisetra.

Med hjemmel i naturmangfoldlovens § 48 gir verneområdestyret for Trollheimen matrikkelhaver til gnr/bnr 16/20,27 Alvstusetra/Langlisetra **ikke** dispensasjon for uttak av **furu** i Svartåmoen naturreservat for restaurering av tak på seterfjøs og høyløa på setra. Tiltaket vurderes å være i strid med verneformålet for Svartåmoen naturreservat. Det foreligger alternative tilganger på tømmer og materialer utenfor naturreservatet. --- *slutt på innstilling* ---

Saksopplysninger

Søknaden

Søknad av 16.02.2021 om uttak av byggematerialer for restaurering av seterfjøset dvs. fjøs + høyløe) på Alvstusetra/Langlisetra. Søknaden er supplert:

- 15.04.21 med tilstand og tiltaksrapport for seterfjøset, jf. Stiftelsen Nordmøre museum, Geitbåtmuseet avd. Husasnotra v/Torgeir Leivdal.
- 21.04.21 med opplysninger om planen for torvtaket og kvantum for tømmerbehovet.
- ❖ Det er søkt om uttak av Tømmer, (b) Never og (c) Torv i Svartåmoen naturreservat.
- ❖ Det er søkt om uttak av 3 – 4 furutrær i Svartåmoen naturreservat. Det er allerede felt tilsvarende ved Stuggubekken i Trollheimen LVO og materialene av disse er fraktet inn til setra.
- ❖ Iht. rapporten fra Nordmøre museum er det et strakstiltak om å «*Legge ny nevertrekking på begge tak seinsommar /haust 2021*».
- ❖ Uttaket av torv er ikke kvantifisert. Det er mål om gjenbruk av så mye som mulig av den eksisterende torva på taket.
- ❖ Det er søkt om uttak på søkers eiendom og så nært seterhusa som mulig.
- ❖ Det er vist til at Nordmøre museum v/Torgeir Leivdal i stiftelsen Geitbåtmuseet Husasnotra skal samvirke i arbeidet.
- ❖ Arbeidet er tenkt utført sensommeren/høsten 2021.

Opprinneleg bygningskropp gjekk fram hit.

Mål på dagens bygning:

Lengde langsida fjøs: 7.4m + Høyløe 5.10 = Totalt 12,5m

Breidde: 4.90

Tiltak i vedlegg til søknaden, jf. Leivdal, T. 2020. rapport Alvstusetra Folddalen gnr/bnr 16/20, Nordmøre museum, Geitbåtmuseet avd. Husasnotra.

Strakstiltak:

Midlertidig sikring av fjøstaket er gjort. Tekking og utbetring av begge taka må gjennomførast så snart som mogleg.

- Uttak av skog til restaureringa i samarbeid med eigar. Vinter 2021.
- Uttak av never sommaren 2021.
- Torvtaking må skje i nærleiken av setra. Ein må vurdere om noko av torva kan brukast opp att.
- Handsaging av trøbord ca 10 stk.
- Lage nye torhaldskrokar i einer eller smidde.
- Legge ny nevertkking på begge tak seinsommar/haust 2021

På sikt:

Rekonstruere dei manglande bygga og sette dei i samanheng med ny planlagt aktivitet på setra for komande generasjonar.

Hjemmel

Naturmangfoldloven (NML) og verneforskrift

Forskrift om Svartåmoen naturreservat

Forskriften har som **formål** «å sikre eit skogområde med alt naturleg plante- og dyreliv. Av spesielle kvalitetar kan nemnast at området er eit lite rørt furuskogområde på grusavsetjingar som er typisk for regionen», jf. Kap. III.

Av forskriftens kap. IV pkt. 1. framgår det at «Vegetasjon, medrekna daude buskar og tre, er freda mot skade og øydelegging. Det er forbode å fjerne planter eller plantedelar frå reservatet».

I henhold til kap. V pkt. 6 er «Reglane i kap. IV ikkje til hinder for vedlikehald av anlegg som er i bruk på fredingstidspunktet».

I henhold til kap. VIII «kan forvaltningsstyresmakta gjere unntak frå forskrifta når formålet for fredinga krev det, og dessutan for vitskaplege undersøkingar, arbeid som er særleg viktig for samfunnet og i spesielle tilfelle dersom det ikkje strir mot formålet med fredinga.» Søkna den må da vurderes i henhold til bestemmelsene i NML § 48. «(dispensasjon fra vernevedtak)

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra et vernevedtak dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig».

I avveiningen mellom øvrige vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Tiltakshaveren kan pålegges å bære rimelige kostnader ved ivaretagelsen, opprettelsen eller utviklingen av et slikt tilsvarende område.

Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Søknad om dispensasjon etter første ledd skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. I dispensasjon etter første ledd skal begrunnelsen for vedtaket vise hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette.»

Forvaltningsplanen for verneområdene i Trollheimen

Forvaltningsplanen har følgende relevante mål, retningslinjer og tiltak i den aktuelle saken:

Kap. 4.1.2. Mål

- *«Bevare de aktive setrene i Trollheimen – synliggjøre muligheten for flere til å starte opp med setring.»*

Kap. 4.1.4. Tiltak

- *«For å ivareta kulturlandskapet i seterdalene er det viktig å legge til rette for at det fortsatt kan drives tradisjonelt jordbruk / beitebruk i Trollheimen»*

Kap. 4.1.3. 5. avsnitt, 5. avsnitt. Retningslinjer for forvaltningen

- *«Det er viktig at setre, høyløer og annen seterbebyggelse tas vare på som en del av kulturlandskapet. Restaurering må skje etter tradisjonell byggeskikk, bygningene skal holdes ubehandlet eller gis en mørk farge, taket skal være mørkt eller av torv. Videre er det viktig at bygningene beholdes i sin opprinnelige bruksform».*

Kap. 4.1.4. Tiltak

- *«For å ivareta kulturlandskapet i seterdalene er det viktig å legge til rette for at det fortsatt kan drives tradisjonelt jordbruk / beitebruk i Trollheimen».*

Kap. 4.7.3, 13. avsnitt.

- *«Torv skal være tatt i området for å unngå spredning av fremmede plantearter»*

Delegering

Miljøverndepartementet har 8.02.2011 i medhold av Naturmangfoldloven (NML) § 62 og 15.01.21 delegert forvaltningsmyndigheten for verneområdene i Trollheimen herunder Svartåmoen til Verneområdestyret for Trollheimen. Verneområdestyret for Trollheimen har videre i møte 4.03.20 delegert til verneområdeforvalterne myndighet til å behandle saker i henhold til med verneforskriftenes generelle dispensasjonsbestemmelser, forvaltningsplanens retningslinjer og etablert forvaltningspraksis, jf. VOS sak 6/2020.

Vurdering

Bakgrunn

Neverflekking. Kilde: Ryfylkemuseet.

Neverflekking

Tidsrom for neverflekking er etter at løvet er utvokst på bjørka dvs. omkring jonsok og 4-5 uker framover avhengig av beliggenhet. I fjellet kan tidsrommet vare fram til medio august.

Bjørka tar lite skade av inngrepet hvis bastlaget under neveren ikke blir skadet under flekkingen. Flekkingen setter tilveksten noe tilbake en periode. Et flekket tre vil få et arr, i form av nydannet svart bark som beskytter sårflaten. Denne svarte nye neveren kan også flekkes og da etter 7 - 8 år. Den svarte neveren er tykkere og stivere enn førstegangsproduktet og har mer begrenset bruksområde tradisjonelt, jf. Uppstad, T., 1990. Taktekkjring med never og torv samt Fjågesund. H.T., 2016. Neverttekking på Nordmøre – Tradisjonelt bygghandverk, NTNU.

Takflata på seterfjøset og høyløa er til saman på ca. 90 m². Ved klassisk neverttekking legges neveren systematisk i 3 lag. Behovet for never er derfor i størrelsesorden mellom 250 og 300 m² på det aktuelle taket om hele taket skal neverttekkes.

Summen av arealet på neverflakene som kan flekkes formålstjenlig pr tre varierer betydelig. Summen pr tre vil neppe kunne komme over en kvadratmeter i gjennomsnitt i Svartåmoen nasjonalpark da skogen i området verken er naturlig langstammet, med lite grenverk eller kultivert med formål om senere flekking. Antallet trær som må flekkes for å få tilstrekkelig antall kvadratmeter vil således være i størrelsesorden med antall kvadratmeter never som behøves til neverttekkingen.

***Torvtaket** på nordsida av fjølset, rapport Alvstusetra 2020 , Nordmøre museum, Husasnotra*

***Torvtaket** på nordsida av høyløa, rapport Alvstusetra 2020 , Nordmøre museum, Husasnotra*

***Torvtaket** på sørsida av høyløa, rapport Alvstusetra 2020 , Nordmøre museum, Husasnotra*

***Torvtaket** på sørsida av fjølset, rapport Alvstusetra 2020 , Nordmøre museum, Husasnotra*

Naturmangfoldloven (NML), verneforskrift og forvaltningsplan

Søknaden vurderes i henhold til bestemmelsene i NML § 48 da det for de omsøkte tiltakene ikke foreligger direkte hjemmel for unntak fra vernebestemmelsen i verneforskriften for Svartåmoen naturreservat.

NML § 48 «dispensasjon fra vernevedtak»

NML § 48 1. avsnitt åpner for dispensasjon til tiltak som ikke strider mot verneformålet og ikke påvirker verneverdiene nevneverdig. Begge vilkår må være oppfylt.

Det følger imidlertid ikke av dette at dispensasjon skal gis om vilkårene er oppfylt. Skjønn og instruks fra overordnet myndighet spiller inn. Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 kan ikke brukes for å utvide rammene gitt i vernevedtaket. Bestemmelsen er en sikkerhetsventil som skal fange opp uforutsette eller spesielle tilfeller som ikke ble vurdert på vernetidspunktet.

Alle dispensasjoner må vurderes etter de miljørettslige prinsippene i §§ 8 – 12, jf. § 7. I utgangspunktet er slik vurdering kun nødvendig om en ønsker å gi dispensasjon.

Skjøtselsplan

Seterstølen er omfattet av skjøtselsplan for Langlisetra/Alvstusetra gnr/bnr 16/20,27 i Surnadal kommune. Stølen er inngjerdet i en prøveperiode og skal slås årlig på ettersommeren.

Never

Det omsøkte neveruttaket vurderes å ha slikt omfang og konsekvens at det både vil påvirke verneverdiene nevneverdig og være i strid med verneformålet i Svartåmoen naturreservat, jf. kap. III: **«Formålet med fredinga er å sikre eit skogområde med alt naturleg plante- og dyreliv. Av spesielle kvalitetar kan nemnast at området er eit lite rørt furuskogområde på grusavsetjingar som er typisk for regionen.»** På det grunnlaget har verneforskriften 7 regler hvorav nr 1 første og andre ledd har relevans i den aktuelle saken: **«Vegetasjon, medrekna daude buskar og tre, er freda mot skade og øydelegging. Det er forbode å fjerne planter eller plantedelar frå reservatet.»** Plantedeler omfatter et bredt spekter herunder også never fra bjørka.

Tømmer

Det omsøkte tømmeruttaket vurderes å være i strid med verneformålet i Svartåmoen naturreservat, jf. kap. III: **«Formålet med fredinga er å sikre eit skogområde med alt naturleg plante- og dyreliv. Av spesielle kvalitetar kan nemnast at området er eit lite rørt furuskogområde på grusavsetjingar som er typisk for regionen.»**

Det foreligger heller ikke **«sikkerhetshensyn eller hensyn til vesentlige samfunnsinteresser som gjør det nødvendig»** med dispensasjon for omsøkte uttak. Det finnes også alternativer for uttak på områder som ligger utenfor naturreservatet. Av disse alternativene er potensielle områder også på søkers eiendom, jf. allerede foretatte uttak og inntransport fra gnr/bnr 16/20 ved Stuggubekken i Trollheimen LVO.

Det er tidligere gitt dispensasjon med hjemmel i naturmangfoldlovens § 48 på den aktuelle seterstølen for mellom annet felling av 2 furutrær. Det som ledd i forsøket på restaurering av den tidligere slåttemarka på stølen i henhold til skjøtselsplan for Alvstusetra/Langlisetra, jf. verneområdestyresak 9/2014 og Skjøtselsplan for Alvstusetra, Bioforsk Rapport Vol. 8 NR. 175, 2013. **«I tillegg ønsker de å fjerne to enkelttrær av furu som skygger for stølen og seterbygningene. De vil i løpet av noen år ha behov for å skifte noen tømmerstokker på seterfjøset kan eventuelt nytte trærne til dette dersom**

det gis tillatelse til felling», jf. saksframlegget. 3 furutrær ble felt jf. bilder fra fellingsstedet høsten 2018.

19.10.2018

En tillatelse til ytterligere felling av furu i Svartåmoen naturreservat vil isolert sett ikke påvirke verneformålet og verneverdiene betydelig. Men en dispensasjon vil bidra til å etablere en presedens for forvaltningen av verneområdet. Det vil åpne for endringer innenfor verneområdet som på sikt vil kunne føre til en nevneverdig påvirkning av verneverdiene.

Torv

Uttaket av torv vurderes å kunne unngå å komme i strid med verneformålet og påvirke verneverdiene nevneverdig. Søknaden behandles følgelig i henhold til bestemmelsene i NML §§ 8 – 12 med hensyn eventuell dispensasjon og vilkår.

NML § 8 «Kunnskapsgrunnlaget»

Kunnskapsgrunnlaget i denne saken er hentet fra, Naturbase, Artskart, sensitive Artsdata, Artsobservasjoner, søknaden, Miljøvedtaksregisteret samt retningslinjer gitt i forvaltningsplanen for verneområdene i Trollheimen.

Rødlistede arter, sårbare sensitive arter, ansvarsarter og nasjonalt forvaltningsprioriterte arter.

Det er ikke registrert sensitive sårbare, rødlistede arter, ansvarsarter eller arter av stor forvaltningsinteresse i eller ved den aktuelle seterstølen for torvuttak, jf. *Mork, K. et. al. 2018. Buffersoner for sårbare arter av fugl, Multiconsult dokumentkode. 10202416-RIM-RAP-0001 (oppdrag fra Statnett).*

Det er registrert 2 arter av særlig stor forvaltningsinteresse henholdsvis tyrihjelmskum og fjelltistel, jf. Naturbase. Begge disse artene er noe kalk- og næringskrevende og har derfor begrenset forekomst på/ved den dominerende naturtypen på stølen med naturtype «Naturbeitemark» 100 % (D04) med utformingen «Frisk fattigeng» 40 % (D0404) og «Sølvbunkeeng» 60 % (D0403), jf. skjøtselsplanen.. Forekomsten er derfor avgrenset til mindre arealer med noe bedre næringsgrunnlag enn det altoverveiende arealet på stølen. Uttak av torv med aktuelt omfang på stølen vurderes således ikke å kunne medføre nevneverdig effekt på verneverdiene.

I henhold til vegetasjonskartleggingen fra skjøtselsplanarbeidet har stølen relativt lite artsmangfold. Skjøtselen har mål om å få restaurert området fra naturbeitemark til den opprinnelige naturtypen slåttemark med et vesentlig større artsmangfold. Slike naturbeitemarker under gjengroing fra tidligere slåttemark har vanligvis frøbanker av arter fra tida som slåttemark. I grasdekte områder er det flere faktorer som gjør at disse frøene ikke spirer og/eller makter å trenge gjennom vegetasjonslaget grasdekte områder gir. Uttak av noe torv vil kunne ha positivt bidrag på artsmangfoldet iht. målet med skjøtselsplanen da det vil eksponere frøbanken for spirefremmende faktorer og fjerne de spirehemmende stoffer fra enkelte gressarter.

Naturbeitemarka sett mot sørøst, jf. skjøtselsplanen

Det foreligger ikke dekkende kartlegging av artsmangfold på/ved det aktuelle området, men vegetasjonskartleggingen gjort i skjøtselsplanarbeidet gjør at kunnskapsgrunnlaget vurderes å være tilstrekkelig i denne saken slik at det ikke er nødvendig å ta i bruk **NML § 9 «Føre-var-prinsippet»**.

NML § 10 «Økosystemtilnærming og samla belastning»

Det eksisterende torvtak på seterfjøset og høyløa har relativt god tilstand, jf. bilder til søknaden. Det tilsier muligheter for betydelig og tradisjonell gjenbruk av torva, jf. søknaden. Behovet for nye torvuttak blir da betydelig redusert i omfang.

For setrene har det vært vanlig at torv til torvtak har vært tatt på setervollene, så langt disse har hatt den kvaliteten som kreves. Setervollen omkring det aktuelle seterfjøset/høyløa har betydelig størrelse og med en artssammensetning som normalt tilsier at den er velegnet til uttak av torv, jf. skjøtselsplan.

Med gjenbruk av så mye som mulig av torvtaket vurderes en dispensasjon for torvuttak avgrenset til den tidligere slåttemarka på stølen ikke å medføre nevneverdig merbelastning på verneverdiene og økosystemet i Svartåmoen naturreservat.

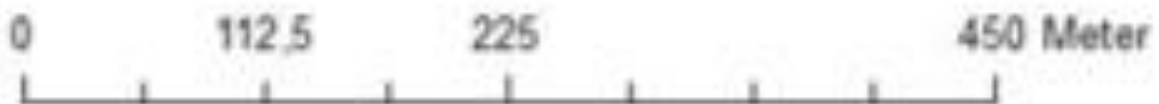
NML § 11 «Kostnaden ved miljøforringelsen skal bæres av tiltakshaver»

Bestemmelsene under denne paragrafen vurderes ikke å være relevante i denne saken da tiltaket ikke vil medføre varige eller nevneverdige skader.

NML § 12 «Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder»

Miljøforsvarlig driftsmetode vurderes ikke å ha vesentlig relevans i denne saken.

Ved å stille vilkår om at (1) Uttak av torv skal skje på den allerede kultiverte naturbeitemarka på stølen, (2) Torva fra torvtaket gjenbrukes så langt det er mulig vurderes tiltakene å være forsvarlige miljøforsvarlige teknikker.

- Naturbeitemark
- Restaurering
- Grense eiendom

